

AUREL MĂRCULESCU — GRAFICIAN MILITANT ÎN SLUJBA IDEILOR PROGRESISTE, DEMOCRATICE ȘI ANTIFASCISTE

de MARIA BUCĂTARU

„Eu cred că arta alb-negrului rămâne
arta esențializării imaginii“.

Marcel Olinescu

Militant neobosit, a cărui viață și operă au fost închinată ideilor progresiste antifasciste și democratice, Aurel Mărculescu face parte din acei trimiși speciali ai istoriei, purtând însemnul luptei. Născut în ultimul an al sec. al XIX-lea, crescut în zile de cumpănă și restrînte pentru poporul român, „Mărculescu, ca și Iser, Șirato, a fost un militant activ care urmărea cu asiduitate să demaște orînduirea nedreaptă a timpului său în anumite împrejurări cînd nedreptățile erau prea umilitoare, umanismul său se revolta, determinîndu-l să-și spună răsplată părerea“¹.

Pe Aurel Mărculescu îl contopim cu artiștii reușiți în florilegiu de grafică militantă. Prezența masivă a gravorului depășește prin semnificație evenimentele artistice propriu-zise, martor și părtaș la derularea celui mai zbuciumat și mai semnificativ fragment al istoriei moderne a României².

Artistul a trăit și a creat într-o epocă cînd se clătinau convingeri, se produceau dizecții, spaima, lipsa de caracter se contopeau în lașitate, democrația devenea o noțiune batjocorită³. Ziarele care o susțineau, elementele care nu o trădau, întîmpinau riscuri mortale. Asemenea riscuri a întîmpinat și Mărculescu. El a avut „tăria“, puterea de muncă și voința, și-a impus punctul de vedere. Nimic mai caracteristic pentru viața și opera artistului decît cuvîntul militant⁴. Imortalizînd realitatea crudă, imaginile dureroase din viața semenilor săi, artistul a stat veșnic cu surîsul său în umbra plînsului celor obidiți. Numeroasele lucrări, gravuri în lemn și linoleum, pentru că desenul în tuș va constitui doar o excepție⁵, vor constitui permanența problematicii umane.

Artiștii combatanți în lupta vieții sînt pătrunși de sentimentul vremii lor, îi simt ritmul și luptă să-și pună sufletul în asemănare cu el⁶. La Mărculescu nimic nu-i falsificat, adevărurile aspre, triste ale vieții sînt reliefate în toate operele sale. Remarcăm însă — și aceasta este marele merit al gravorului — că nu ai senzația de groază nici o clipă privind chipurile zdrențuite de după sirma ghimpată sau siluetele minerilor, sacagiilor sau neîntrecutele chipuri de femei concretizate prin lucrările: „Mama“, „Văduva“, „Maternitate“, „Odalisca“ etc. Toate aceste lucrări nu fac altceva decît să înmănușeze gînduri, fapte, dorințe aprige de eliberare, de descătușare. Prin acestea apare spre noi un categoric „nu“ tuturor nedreptăților și nelegiurilor. „Trebuie să formăm un front unic care să împiedice jaful capitalismului“ scria în revista „Soarele“ din septembrie 1935, idee ilustrată de desenele „Jos fascismul“, „Front Popular“⁷, „Războiul“⁸, „Călătorie fascistă în Spania“⁹.

¹ Trei decenii sub soarele lui august, Edit. Meridiane, București, 1974.

² Revista „Soarele“ din 8 septembrie 1935, Botoșani.

³ Ion Pas, *Aduceri aminte*, București, 1972, p. 164.

⁴ Petre Oprea, *Francise Șirato, catalog*, București, 1965.

⁵ „Soarele“, an. I, nr. 2 din 1 septembrie 1935.

⁶ Ibidem, nr. 5 din 1935.

⁷ Ibidem, nr. 4, 15 septembrie 1935.

⁸ „Horia“, an. I, 4 august 1936.

⁹ Ibidem, nr. 5, 24 august 1936.

În „Torța“, unde A. Mărculescu semnează „redactor“ sub numele lui, distingem cu litere mari : „GAZETA PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR CETĂȚENESTI“¹⁰. Nenumărate gravuri — „Coșmarul războiului“¹¹, „Veșnicul provocat“¹², „Congresul de la Nürenberg“¹³, „Provocatorii“¹⁴, „Dictatul Abisinian“¹⁵, „Fascismul“¹⁶, „Dictatura la pîndă“¹⁷ și multe altele — ilustrează lupta contra reacțiunii, contra fascismului, contra primejdiei de război. „Vom continua calea începută. Fascismul își întinde pașii, își accelerează ritmul și la noi în țară. Numai unirea tuturor forțelor în lupta contra reacțiunii poate împiedica reușita fascismului. Și realizarea acestei uniuni este țelul nostru, este dorința noastră cea mai vie“¹⁸.

La Aurel Mărculescu universul grafic este dominat de linii și pete, iar rolul cunoscut sau neidentificat al ideii este încredințat acestui element plastic.

Nici o pată nu rămîne insingurată, ele se adună într-un tot unitar, ca apoi să reflecte realitatea crudă, să redea puterea de gîndire, caractere, să se transforme apoi în profesiunea de credință. „Aici, la Mărculescu, simtem în fața încăpățînării, dirzeniei de ancorare în concret, totul fiind evident. Gravînd oamenii, casele, lucrurile, el și-a gravat propriul său suflet. Le-a gravat cu cele două direcții ale scării tonale spre lumină și întuneric : albul și negrul. Grafica lui Mărculescu atinge un scop care se găsește în afara culorii. Mărculescu creează cu sufletul, cu puterea lui de a fi solidar cu patria, cu semenii, cu confrății săi, cu care împarte toate necazurile generate de nedreptățile vremii“. Pe bună dreptate revista „Weltfront“, organul Comitetului mondial contra războiului și fascismului de sub conducerea lui Henri Barbusse, remarca „atitudinea curajoasă și devotamentul pentru mișcarea antifascistă a „Clopotului““¹⁹. Aici găsim sufletul lui A. Mărculescu — care alimentează ideile progresiste și le dă viață. Gravorul face parte din „Comitetul provizoriu antifascist din orașul Botoșani“²⁰, și împreună cu ceilalți membri duce o muncă neobosită, înscriindu-se în seria acțiunilor de solidaritate cu proletariatul român. În protestul Comitetului mondial de luptă contra războiului și fascismului, trimis pe adresa Ministerului de Justiție²¹, după cum se afirmă în „Clopotul“, nr. 2 din 7 iulie 1933, citim : „un ziar nu este o pagină dintr-o carte, este o acțiune“, acțiune de înfierare a racilelor societății. La „Asasinul lui Les-sing“²², ilustrat cu desenul cu același nume, citim : „nici praful, nici vremea, nici căința nu vor putea șterge de pe ea urmele singelui de martir“; iar „Cîntărețul morții“²³ este banditul Lola, care a terorizat în ultimul timp orașul Botoșani²⁴.

Mărculescu scrie : „Înfierez actele samavolnice săvîrșite în contra membrilor Comitetului antifascist“²⁵, cuvinte ce explică de fapt protestul împotriva arestării lui Scarlat Callimachi. Pe Mărculescu îl interesa serios destinele așezărilor sociale ale vremii lui, declarînd în același material publicat în „Clopotul“ : „Repet..., am fost și voi fi întotdeauna alături de un om care îndură o nedreptate“²⁶.

¹⁰ „Torța“, an. I, nr. 1, vineri 1 noiembrie 1934.

¹¹ „Glasul“, an. I, nr. 2, 17 iulie 1937.

¹² Ibidem, nr. 3, sîmbătă 24 iulie 1937.

¹³ „Steagul“, an. 19, nr. 1, marți 22 septembrie 1936.

¹⁴ „Horia“, nr. 5, luni 24 august 1936.

¹⁵ „Roza“, nr. 2, duminică 4 august 1935.

¹⁶ „Clopotul“, an. II, nr. 59, 2 noiembrie 1934.

¹⁷ Ibidem, nr. 41, vineri 29 iulie 1934.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem, nr. 31 din 20.IV.1934 — semnat de P. Constantinescu Iași, V. Gherasim și Scarlat Callimachi.

²⁰ „Clopotul“, nr. 21 din 17 noiembrie 1933.

²¹ *Organizații de masă legale și ilegale, create, conduse sau influențate de P.C.R.*, vol. I, Edit. Politică, București, 1970.

²² „Clopotul“, an. I, nr. 11, vineri 8 septembrie 1933.

²³ Ibidem, nr. 12, vineri 15 septembrie 1933.

²⁴ Ibidem, nr. 20 din 10 noiembrie 1933.

²⁵ Ibidem, an. II, nr. 44 din 7 octombrie 1934.

²⁶ Scrisoarea de protest împotriva arestării lui Scarlat Callimachi, „Clopotul“, nr. 55, 1934.

Albumele care reușesc să adune lucrările pentru a fi publicate : *Alb-Negru*²⁷, *Botoșani în gravură*²⁸, ilustrațiile la placheta *Erotice* a lui Scarlat Callimachi, despre care se spunea că „este o rară bijuterie artistică”²⁹, expoziție de gravuri cu subiecte inspirate din aspectele târgului Botoșani, precum și noianul de lucrări ce ilustrează „Clopotul” și periodicele apărute în locul lui, aduc spre noi „singura frumusețe” : aceea a adevărului revelat. Crezul lui Mărculescu au fost realitățile însăși care se schimbă sub ochii artiștilor ; dar pe el nu l-a încunatat, cu șansa de a-l mîngia, prospețimea pastelată a caselor din orașul în care a trăit și a muncit. Mărculescu era puternic prin înțelepciunea sa, prin forța sa pătrunzătoare, cunoștea perfect „cît costă plinea cea de toate zilele”, mai ales în lagăr. El a trăit sub teroarea demenței a fascismului, demnitățile sa fiind adesea ultragiată. Aurel Mărculescu s-a culcat adesea cu temerea că zbirii îl vor smulge din așternut și-l vor suprima tîlhărește sau îl vor arunca în lagăr, cum s-a și întîmplat în anii 1943—1944. Fiița i-a fost băgată în uniformă, dar gîndirea nu, argumentul este numărul mare de gravuri pe care le face înfierind nedreptățile sociale. Nu i-a scăpat un amănunt esențial și hotărîtor : oamenii aceia de după sirmele înghipate sînt convinși de vremelnicia acestor stări de lucruri anormale³⁰, și de aceea în „Clopotul” din 3 august 1934 se spunea : „Ultimul bastion al capitalismului mondial va cădea curînd”³¹.

„Gravurile lui Aurel Mărculescu înscriu artistic cronică unor fapte. Criticii de specialitate l-au prețuit unanim pentru calitățile sale, arătînd că atare gravuri își păstrează totodată și o valoare documentară pentru cunoașterea unei epoci zbuciumate”³². Astfel, cu prilejul expoziției „Grupul grafic” din noiembrie 1945, profesorul Gh. Oprescu scria : „Gravura la noi a fost totdeauna tratată cu vitregie. Ne pare bine că s-au găsit totuși cîțiva tineri curajoși, cu drag de arta lor, care i s-au devotat cu pasiune și care au ajuns prin muncă și perseverență la rezultatele remarcabile”³³. La „Expoziția Lagărului”, tot Gh. Oprescu preciza că „Mărculescu a știut să se ridice peste indignarea lor și ne-a dat opere nu numai interesante, dar răspunzînd unor cerințe estetice mai înalte”³⁴.

Tache Soroceanu, pictor și critic de artă, scria : „Gravurile lui Aurel Mărculescu sînt o pledoarie artistică pentru omenie și, tot atît de pertinent, un act de acuzare a legionaro-fascismului criminal, dușman al culturii ; cea mai mare parte a operei sale, aceea a maturității, ogîndește o epocă de întuneric și teroare și mobilizează la vigoare”³⁵.

Opera sa ne cheamă la viață, ne îndeamnă la luptă, ne dă tărie, nădejde, biruiește tocmai prin înfățișarea realului în crudul și tristul adevăr.

Pentru mesajul lor uman aceste gravuri au fost și vor fi întotdeauna iubite. Lor li se potrivesc înțeleptele cuvinte ale lui Tolstoi : „Valoarea artei nu atîrnă de o teorie estetică, ci de raporturile dintre artist și ceilalți oameni”. „După cum veșmintele ar fi inutile dacă n-ar putea fi purtate, arta ar fi un joc ruinător pentru societate dacă n-ar ajuta pe oameni să trăiască”. Tocmai acest rol de preț îl au gravurile lui Mărculescu ; realizate adesea la un înalt nivel artistic, ele constituie totodată filmul documentar al racilelor unor vremi apuse pentru totdeauna³⁶.

Înțelegînd de timpuriu sensul devenirii sociale, artistul s-a angajat pe acest drum și a devenit un redutabil militant antifascist.

Iată de ce acum, cînd sărbătorim cea de a 60 aniversare a partidului nostru, se cuvine să ne înclinăm cu respect în amintirea tuturor celor care în anii grei ai prigoanei burghezo-moșierești s-au înrolat cu o conștiință înaintată în lupta pentru libertate socială și națională. Imaginea militantului consecvent va supraviețui peste

²⁷ Ibidem, nr. 60, 8 decembrie 1934.

²⁸ Ibidem, nr. 10, vineri 1 septembrie 1933.

²⁹ Ibidem, nr. 6, august 1933.

³⁰ Ibidem, din 30 august 1934.

³¹ Ion Spălățelu, *Printre foarfecele cenzurii*, Edit. Politică, București, 1974.

³² Sașa Pană, *Aurel Mărculescu*, Edit. Meridiane, București, 1967.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

veacuri, dincolo de pieirea lui fizică, pentru că acest spirit, martir și prieten ne-dezmințit al omului, a făcut din gravură un instrument de înălțare a semenului său.

Scrisoare de dragoste către popor, către patria sa, către noi, concetățenii lui, **OPERA** lui Mărculescu, strălucit slujitor al valorilor umane, „exprimă o atitudine, o conștiință într-o originală expresie artistică“.

AUREL MĂRCULESCU — ARTISTE GRAPHIQUE MILITANT POUR DES IDEES PROGRESSISTES DÉMOCRATIQUES ET ANTIFASCISTES

R é s u m é

Aurel Mărculescu fait partie des artistes graphiques militants qui ont dédié leur vie et oeuvre aux idées progressistes, démocratiques et antifascistes.

L'oeuvre de A. Mărculescu dépasse les événements artistique proprement-dits en s'élevant à une autre dimension, sociale et politique, car il a présenté avec des moyens spécifiques à l'art une des époques les plus tourmentées de l'histoire de la Roumanie à laquelle Aurel Mărculescu a été non seulement témoin mais aussi participant actif.

En 1933 Aurel Mărculescu a fondé avec S. Callimachi de journal Clopotul (gazette indépendante et démocratique) auquel il va dédier beaucoup d'années de travail et de souffrances. De nombreuses gravures sur bois et linoléum (et tout exceptionnellement des dessins en encre de Chine) vont illustrer les pages de journal Clopotul et des périodiques parus après la suppression de celui-ci.

L'ombre menaçante du fascisme a fait des gravures de l'artiste de vrais documents de l'époque.

Engagé dans la lutte contre la guerre et le fascisme, Aurel Mărculescu, par son message profondément humain, exprime une attitude et une conscience dans une forme artistique originale.

